

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Жўраев А., Сафаров Ф. Солиқ назарияси. Ўқув қўлланма. – Т.: Iqtisod-moliya, 2005. 48-бет.
2. Кенэ Избранные экономические произведения. – М.: Соцэкзг, 1960.
3. Дж.М.Кейнс. Общая теория занятости, процента и денег. – М., 1993.
4. Налоговая политика. // Экономика. Словарь по обществознанию. – М.: КДУ, 1995. Ю.Ю.Петрунин, М.И.Панов, Л.Б.Логонова. Н.М. Дементьева. Налоговая политика государства.
5. https://nsuem.ru/science/publications/science_notes/issue.php?ELEMENT_ID=1689.
6. Майбуrows И.А. Налоги и налогообложение. Учебник для студентов вузов, обучающихся по специальностям. Под ред. И.А.Майбуrowa. – М.: Юнити-дана, 2007. – 655 с.
7. Барулин С.В., Макрушин А.В., Тимошенко В.А. Налоговая политика России. – Саратов: Сателлит, 2004. С. 24-25.
8. Карп М.В. Налоговый менеджмент. Учебник для вузов. – М.: Юнити-дана, 2001. – 39 с.
9. Carlos Silvani and Katherine Baer. Designing a Tax Administration Reform Strategy: Experiences and Guidelines, IMF – 1997. – 36 pages.
10. Нормурзаев У. (2023). Солиқ имтиёзлари бериш тартибини такомиллаштириш масалалари. // Iqtisodiyot va ta'lim, 24(1), 334-339. https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss1/a51
11. Нормурзаев У. (2023). Яширин иқтисодиётни камайитиришда солиқ органларининг аҳамияти. // Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 1(2), 215-221. Retrieved from: <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/66>

АҲОЛИНИНГ МОЛИЯВИЙ САВОДХОНЛИГИНИ ОШИРИШ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Обилов Миркомил Рашидович -
Гулистон давлат университети
докторанти (DSc)

[doi https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss4/a26](https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss4/a26)

Аннотация. Бугунги кунда аҳолининг молиявий саводхонлиги даражасини ошириш глобал аҳамият касб этувчи масалалардан бири бўлиб ҳисобланади. Аҳолининг молиявий саводхонлиги даражасини баҳолашнинг турли методологик ёндашувлари бўйича қатор халқаро молиявий ташкилотлар иқтисодчи экспертлари томонидан турли йўналишлардаги тадқиқотлар олиб борилмоқда. Ушбу тадқиқотлар аҳолининг молиявий саводхонлиги даражасини баҳолаш орқали уй хўжаликлари, оила ва индивиднинг (шахснинг ўзи) ўз ихтиёридаги молиявий ресурсларини бошқара олиши ва уларни тўғри йўналтиришдаги самарали қарорларини баҳолашга қаратилади. Шу билан бир қаторда, аҳолининг молиявий саводхонлиги даражасининг аҳоли турмуш даражасига таъсири ҳам баҳоланади. Бунда монетар кўрсаткичлар орқали уй хўжаликлари, оила ёки шахснинг монетар тавсифи шакллантирилади.

Калит сўзлар: молиявий саводхонлик, молиявий саводхонлик мезонлари ва уларни баҳолаш индикаторлари, давлат дастурлари, кредит, кредит турлари, молиявий таълим, режалаштириш, молиявий билим.

МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ

Обилов Миркомил Рашидович -
Докторант Гулистанского государственного университета(DSc)

Аннотация. Сегодня повышение уровня финансовой грамотности населения является одной из задач мирового значения. Эксперты-экономисты ряда международных финансовых организаций проводят исследования по разным направлениям различных методологических подходов к оценке уровня финансовой грамотности населения. Эти исследования сосредоточены на оценке способности домохозяйств, семей и отдельных лиц управлять своими финансовыми ресурсами и их эффективными решениями путем оценки уровня финансовой грамотности населения. Кроме того, также оценивается влияние уровня финансовой грамотности населения на уровень жизни населения. В этом случае денежные характеристики домохозяйств, семей или отдельных лиц формируются через денежные показатели.

Ключевые слова: финансовая грамотность, критерии финансовой грамотности и показатели их оценки, государственные программы, кредит, виды кредита, финансовое образование, планирование, финансовые знания.

MECHANISMS FOR IMPROVING FINANCIAL LITERACY

Obilov Mirkomil Rashidovich -
Doctoral student, Gulistan State University (DSc)

Abstract. Today, increasing the level of financial literacy of the population is one of the issues of global importance. Economic experts of a number of international financial organizations are conducting research in various directions on various methodological approaches to assessing the level of financial literacy of the population. These studies focus on evaluating the ability of households, families and individuals to manage their financial resources and their effective decisions by assessing the level of financial literacy of the population. In addition, the impact of the level of financial literacy of the population on the standard of living of the population is also evaluated. In this case, the monetary characteristics of households, families or individuals are formed through monetary indicators.

Key words: financial literacy, financial literacy criteria and their evaluation indicators, state programs, credit, types of credit, financial education, planning, financial knowledge,

Кириш. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йилнинг 23 июлида қабул қилинган “Микромолиявий хизматлар оммабоплигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4400-сонли қарорида Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан аҳоли молиявий саводхонлигини ошириш соҳасидаги илғор халқаро тажрибани ҳисобга олган ҳолда аҳоли молиявий хизматлар оммабоплигини кенгайтиришни ва тадбиркорлик субъектларининг молиявий саводхонлик даражасини оширишни, молиявий хизматлар кўрсатишда истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилишни назарда тутовчи “Молиявий оммабопликни оширишнинг миллий стратегияси”ни ишлаб чиқиш вазифаси юклатилган [1].

Шунингдек, 2020 йилнинг 27 февраль кунини Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев раислигида бўлиб ўтган “Тадбиркорликни ривожлантириш орқали камбағалликни қисқартиришга қаратилган чора-тадбирлар” бўйича видеоселектор йиғилишида: “Камбағалликни камайтириш ойлик ёки нафақа миқдорини кўпайтириш, ёппасига кредит бериш дегани эмас. Бунинг учун, энг аввало, аҳолини касбга ўқитиш, молиявий саводхонлигини ошириш, одамларда тадбиркорлик ҳиссини уйғотиш, инфратузилмани яхшилаш, фарзандларни ўқитиш, сифатли даволаниш, манзилли нафақа тўлаш тизимини жорий қилиш керак”, – деб таъкидлади.

Мавзуга оид адабиётларнинг таҳлили.

Аҳолининг молиявий саводхонлигини ошириш механизмларининг назарий ва амалий жиҳатлари узоқ ва яқин хорижлик А.К.Сен, С.С.Артемяева, В.В.Митрохин, Е.Н.Алифанова, А.Чаплинска каби иқтисодчи олимларнинг илмий ишларида таҳлил этилган [2, 3, 4].

Лондонлик Др. Нирмала Лее таъкидлашчи, молиявий саводхонлик ахборот ёки имкониятлардан кўра кўпроқ бўлган маънони англатади. Молиявий саводхонлик бўйича таълим тадбирлари кўп қиррали бўлиши ва фақатгина расмий таълим тизимида ўқийдиган болалар ҳамда катталар таълими доирасида белгиланиши керак [5].

Америкалик ёзувчи ва бизнесмен Роберт Кийосаки: “Молиявий саводхонлик иқтисодий-молиявий билимларнинг самараси бўлиб, дастлаб пул топиш, жамғариш, онгли равишда жамғармани юқори самарадорликка эга инвестицияга йўналтириши, даромадини ошириши ва ўз ҳаётининг яхшилаши билан боғлиқ”, – деб изоҳлайди [6].

Питер Фердинанд Друкер – австриялик-америкалик олим 20-асрнинг энг нуфузли бошқарув назарийчиларидан бири ўз асарида молиявий саводхонликка шундай таъриф беради: «Шахснинг иқтисодий-молиявий саводхонлиги

даражаси унинг бозордаги товар ва хизматлар билан пулга нисбатан муносабатини белгилайди [7].

Шунингдек, Ўзбекистон иқтисодчи олимлари А.В.Вахабов, Ш.А.Ташматов, Н.Х.Хайдаров томонидан ёзилган “Молиявий саводхонлик асослари” ўқув қўлланмасида “молиявий саводхонлик” тушунчасининг мазмун ва моҳияти, молиявий саводхонликни оширишнинг жаҳон тажрибаси, хонадон хўжалиги даромадларининг шаклланиш манбалари, тадбиркорлик фаолиятини ташкил этиш ва оилавий тадбиркорликни ривожлантириш, оила бюджетини тузиш ва фавқулудда ҳолатлар учун захираларни режалаштириш ҳамда банк-молия йўналишларининг муҳим жиҳатлари ёритилган [8].

Иқтисодиёт фанлари доктори, доцент Э.Ш.Шадманов фикрига кўра, “Молиявий фикрлаш маблағларни инвестициялаш бўйича қарорларни баҳолаш малакаси ва хатти-ҳаракатлари” [9].

“Аҳолининг молиявий саводхонлиги: мазмуни, аҳамияти ва асосий жиҳатлари” мавзусидаги мақоламизда бир қатор иқтисодий кўрсаткичларни таҳлил этиб, аҳоли молиявий саводхонлигининг иқтисодий мазмуни очиб берилган, унинг бугунги кундаги мамлакат ижтимоий-иқтисодий тараққиётини таъминлашдаги тутган ўрни ва аҳамияти асосланган [10].

Бундан ташқари яна жаҳон банки томонидан нашр этилган молиявий саводхонлик улуши баланд тренд давлатлар ҳақида хорижий мамлакатлар олимларидан Susan L. Rutledge. “Consumer Protection and Financial Literacy” журналида даромади ўрта даража бўлган етти мамлакат – Азарбайжон, Болгария, Хорватия, Чехия, Латвия, Литва, Руминия, Россия Федерацияси ва Словакия мамлакатлари аҳоли молиявий саводхонлигини ошириш ҳамда уларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш соҳасидаги қатор илғор методлар асосида амалга оширилган тадқиқотлар қиссий таҳлили амалга оширилган [11].

Тадқиқот методологияси. Ушбу илмий мақолада турли давлатлар ҳамда халқаро молия ташкилотларининг аҳолининг молиявий саводхонлик даражасини баҳолашдаги ёндашувлари асосида молиявий саводхонлик механизмларини жорий қилишдаги статистик маълумотларни ўрганиш ва иқтисодий жиҳатларини таққослаш ва таҳлил қилиш, мантиқий фикрлаш, илмий абстракциялаш, маълумотни гуруҳлаш, анализ ва синтез усулларида кенг фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар. Жаҳон амалиёти шунини кўрсатмоқдаки, мамлакатларда аҳолининг молиявий саводхонлигини ошириш бўйича давлат дастурларини ишлаб чиқишдан олдин, молиявий саводхонлик даражасини баҳолашнинг турли кўрсаткичларини ишлаб чиқиш муҳим ҳисобланади.

Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти (ИХТТ) экспертлари томонидан амалга оширилган тадқиқотларда “молиявий таълим”

иқтисодий категориясига алоҳида эътибор қаратилади (1-расм).

1-расм. ИХТТ томонидан ўтказилган тадқиқотда мамлакатлар аҳолисининг молиявий саводхонлиги кўрсаткичларининг қиёсий таҳлили [3]

Халқаро даражада мамлакатлардаги аҳолининг молиявий саводхонлиги даражасини баҳолаш ва унинг мониторингини амалга оширишга қаратилган тадқиқотларда ИХТТ билан бир қаторда Жаҳон банки гуруҳи ҳам муҳим аҳамият касб этади. Жаҳон банки гуруҳи методологиясига мувофиқ молиявий саводхонлик даражасини баҳолашда икки хил ёндашув мавжуд: “Молиявий саводхонлик” ва “Молиявий компетентлилик” [12]. Аҳолининг молиявий билимларини баҳолаш жараёнида респондентларга бериладиган саволларда, асосан, молиявий бозор ва унинг сегментлари, молиявий товар ва хизматларнинг хусусиятлари, молия бозори функциялари ва вазифалари, унинг амал қилиш механизмининг англаши, иқтисодий хулқ билан боғлиқ ҳолатлар ва респондент томонидан қабул қилинган қарорларнинг унинг учун юқори даражадаги даромадлигини баҳолай олиши ва тушуниши, кредит, солиқ, мураккаб фоизларни ҳисоблаш ва молиявий товар ва хизматлардан фойдаланиш жараёнида тузилган шартномаларнинг моҳияти, уларда кўрсатилган мажбуриятларни тўғри англаши билан боғлиқ бўлади [13, 14]. Масалан, кўпчилигимиз бир ойда бир марта бўлса ҳам оммавий ахборот воситалари орқали қайсидир фуқаронинг банкдан кредит қандай олиш кераклигини билмай юрганини ёки олганлари ичида, бизнесини йўлга қўя олмай, аксинча, касод бўлганлиги ҳақида хабарларни ўқиб қоламиз. Аслини олганда, фуқароларимизнинг мана шундай фирибгарлар “тузоғига” тушиб қолишига, касод бўлишига биз айтаётган молиявий саводхонлик даражасининг етарли эмаслиги сабаб бўлган. Бунга ечим сифатида аҳолининг молиявий саводхонлигини ошириш учун кредит сўндириш усуллари ҳақи-

да батафсил маълумот берамиз ва ижобий ҳамда салбий томонларини изоҳлаймиз [15].

Кредитни сўндириш усуллари. Сиз банкдан кредит олсангиз, албатта, у бўйича ойлик тўловларни амалга оширишингиз зарур бўлади [16, 17]. Кредит бўйича ойлик тўловлар икки усулда амалга оширилиши мумкин: ҳар ой бир хил суммада ёки суммасидан келиб чиқиб бўлинган миқдорларда тўловларни амалга ошириш. Булар аннуитет ёки дифференциал тўлов усуллари деб аталади. Ҳар бирини алоҳида батафсил кўриб чиқамиз.

Аннуитет тўлов усули нима? Кредитни сўндиришнинг аннуитет усули кредитни сўндиришнинг шундай усулики, унда сиз банкка кредит бўйича тўловлар графигига асосан ҳар ой бир хил миқдордаги суммани ўтказиб боришингиз лозим бўлади. Сиз узоқ муддатга кредит олсангиз, биринчи ойларда тўловларнинг катта қисмини фоиз тўловлари ташкил этади. Асосий қарз аста-секинлик билан қисқариб боради [18, 19].

Finlit.uz кредит калкулятори ёрдамида мисол кўриб чиқамиз (1-жадвал).

Дейлик, сиз 10 000 000 сўм миқдорида 6 ой муддатга йиллик 23 % асосида кредит олмоқчисиз.

Кредит бўйича ойлик тўлов суммаси 1 780 240,71 сўмни ташкил этади.

Ҳар ойда кредитни сўндириш суммаси ва фоиз тўловларининг нисбати ўзгариб боради. Биринчи ойда сиз 191 666,67 сўм миқдорида асосий қарзни тўлайсиз. Сўнгги ойда эса асосий қарз бўйича тўлов 1 746 761,13 сўмни ташкил қилади, фоиз тўловлари эса бор-йўғи 33 479,59 сўм бўлади.

Кредитни сўндиришнинг аннуитет усули [1]

№	Тўлов	Асосий	Қизиқиш	Баланс қарздор
1.	1780240.71	1588574.05	191666.67	8411425.95
2.	1780240.71	1619021.72	161219	6792404.24
3.	1780240.71	1650052.97	130187.75	5142351.27
4.	1780240.71	1681678.98	98561.73	3460672.29
5.	1780240.71	1713911.16	66329.55	1746761.13
6.	1780240.71	1746761.13	33479.59	0
	10681444.29	10000000	681444.29	

Манба: <https://finlit.uz/uz/services/calculators/> маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилган.

Сиз банкка тўлайдиган умумий кредит миқдори 10 681 444,29 сўм бўлади.

Агар кредит муддати узоқроқ бўлса, кредитни сўндириш давомида асосий қарз суммаси ва фоиз тўловларининг нисбати ўзгаради.

Худди шу мисолни шартларини биров ўзгартирган ҳолда кўриб чиқамиз:

Дейлик, сиз 10 000 000 сўм миқдорида кредит олмоқчисиз. Аммо, 6 ойга эмас, энди 2 йилга (24 ойга), 23 % асосида. Ушбу шартларда:

Ойлик тўловлар миқдори 523 733,06 сўмни ташкил этади.

Биринчи ойда сиз 332 066,39 сўм миқдорида асосий қарз бўйича тўловларни ва 191 666,67 сўм миқдорида фоиз тўловларини амалга оширасиз, биринчи ойда умумий тўлов миқдорининг деярли ярмини фоиз тўловлари ташкил қилади, сўнгги ойда эса фоиз бўйича тўлов борйўғи 9 849,44 сўмга тенг бўлади.

Сиз банкка тўлайдиган умумий кредит миқдори 12 569 593,45 сўм бўлади.

Кредитни сўндиришнинг дифференциал усули бу нима? Кредитни сўндиришнинг дифференциал усули кредитни сўндиришнинг шундай усулики, унга кўра ҳар ой асосий қарз бўйича бир хил сумма тўлаб борилади, фоиз тўловлари эса кредит қолдиғи камайиб бориши билан бирга аста-секин камайиб боради.

Биринчи ойларда тўловлар миқдори энг юқори бўлади ва ҳар ой камайиб боради. Сўнгги ойда тўлов миқдори биринчи ойга нисбатан анча кам бўлади.

Финлит.уз кредит калкулятори ёрдамида худди юқорида келтирилган шартлар билан мисол кўриб чиқамиз (2-жадвал).

10 000 000 сўм миқдорида 6 ойга 23 % асосида кредит. Кредитни сўндиришнинг дифференциал усулида ойлик тўловлар миқдори куйидагича бўлади:

2-жадвал

Кредитни сўндиришнинг дифференциал усули [2]

№	Тўлов	Асосий	Қизиқиш	Баланс қарздор
1.	1858333.33	1666666.67	191666.67	8333333.33
2.	1826388.89	1666666.67	159722.22	6666666.67
3.	1794444.44	1666666.67	127777.78	5000000
4.	1762500	1666666.67	95833.33	3333333.33
5.	1730555.56	1666666.67	63888.89	1666666.67
6.	1698611.11	1666666.67	31944.44	0
	10670833.33	10000000	670833.33	

Манба: <https://finlit.uz/uz/services/calculators/> маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилган.

Ҳар ойлик тўлов суммалари бир-биридан фарқланади. Шундай қилиб, биринчи ойда тўлов 1858333.33 сўмни ташкил этади, ундан 191666.67 сўм фоиз тўловлари. Сўнгги (6) ой учун тўлов миқдори 1698611.11 сўмга тенг бўлади, ундан фақатгина 31944.44 сўм фоиз тўловлари.

Сиз банкка тўлашингиз зарур бўлган умумий сумма **10670833.33** сўмга тенг.

Муддат узайтирилган тақдирда, масалан, 24 ойга, биринчи тўлов ҳажми 605 707,76 сўмни ташкил этади, шундан 189 041,10 сўм фоиз тўловлари. Сўнгги ойда (24) тўлов ҳажми 424 805.94 сўмга тенг бўлади, ундан 8 139,27 сўм фоиз тўловларига тенг.

Кредит муддати икки йил бўлганда, банкка тўланиши зарур бўлган сумма 12 398 721,46 сўмни ташкил этади.

Икки тўлов усулининг фарқи нимада?
10 000 000 сўмлик кредит бўйича тўловларни икки хил усулда амалга оширишни солиштириш натижасида хулоса қилишимиз мумкинки, дифференциал тўлов усули аннуитетга нисбатан 6 ой ва 2 йил муддат учун мос равишда 9 297,82 сўмга ва 170 871,99 сўмга фойдалироқ эканини кўришимиз мумкин.

Демак, кредитни аннуитет ва дифференциал усулда сўндиришни таққослайдиган бўлсак, шартлар бир хил бўлганида, биринчи ҳолатда тўловлар миқдори бирмунча кўп бўлади.

Ушбу тўлов усулларининг **афзалликлари (+) ва камчиликлари (-):**

Кредитни сўндиришнинг аннуитет усули:

+ сиз ҳар ой қанча миқдорда тўлов амалга оширишингизни аниқ биласиз. Кредит мажбурияти бўйича ўз харажатларингизни билган ҳолда, бюджетингизни янада аниқ режалаштира олишингиз мумкин.

- биринчи тўловлар таркибида фоиз тўловлари катта қисмини ташкил этади.

Кредитни сўндиришнинг дифференциал усули:

+ муддатнинг сўнгги ойларида кредит бўйича тўлов миқдори камайиб боради, чунки асосий қарз ва фоиз тўловлари мос равишда камайиб боради.

- кредит бўйича тўловларнинг бошида катта молиявий босим.

Бу билан:

- фоиз ставкаси ва уни ҳисоблаш бўйича саволлар бланки;
- инфляцияга оид саволлар бланкига жавоб топишимиз мумкин.

Бу эса ўз навбатида, нисбатан мукамал бўлмаган ва хатолик юқори бўлган натижага эришишга олиб келади. Амалиётда ҳар доим ҳам аҳолининг ойлик даромадлари уларнинг бир ой давомидаги харажатларини тўлиқ қоплай олмайди. Айрим ҳолатларда аҳоли қарз олиш (банк кредитлари, ломбард, яқинлардан қарз

олиш ва ҳоказо) ёки ўз жамғармаларини ишла-тиш каби ҳолатлар учраб туради. Бундай ва-зиятда кейинги ойлардаги турмуш даражаси кўрсаткичи нисбатан пасаяди. Чунки қарздор-ликни ёпиш зарурати ёки жамғарма маблағи-нинг сарфланиши натижасида аҳоли ўз даро-мадларининг маълум бир қисмидан тўлиқ фой-далана олмаслиги ҳолати сабабли уларнинг истеъмолидаги маълум бир чекловларнинг ву-жудга келишига олиб келади [20,21].

Хулоса ва таклифлар. Мамлакатимизда аҳолининг молиявий саводхонлиги даражасини оширишда халқаро молиявий ташкилотлар то-монидан аҳолининг молиявий саводхонлиги да-ражасини баҳолаш амалиётини инобатга олган ҳолатда давлатнинг мақсадли дастурларини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ. Бунда қуйида-гиларга эътиборни қаратиш лозим, деб ҳисоб-лаймиз:

- амалиётда ҳар доим ҳам аҳолининг ой-лик даромадлари уларнинг бир ой давомидаги харажатларини тўлиқ қоплай олмайди. Айрим ҳолатларда аҳоли қарз олиш (банк кредитлари, ломбард, яқинлардан қарз олиш ва ҳоказо) ёки ўз жамғармаларини ишлатиш каби ҳолатлар учраб туради, шу сабабли аҳоли кредит олишда қанча олиши ва қайтаришда, молиялаштириш даврида турли қийинчиликларга дуч келмасли-ги бўйича юқорида батафсил маълумот берил-ди;

- уй хўжаликлари, оилалар ва шахсларга ўз бюджетларини шакллантириш, режалашти-ришга оид билим ва кўникмаларни мунтазам бериб боришнинг универсал усулларини ишлаб чиқиш ва амалиётга татбиқ этиш;

- аҳолининг турли ижтимоий гуруҳлари учун мўлжалланган молиявий саводхонлик ва унинг таркибий компонентларини такомиллаш-тириш бўйича турли информацион ва таълим дастурлари ишлаб чиқилиши ва уларни мунта-зам тегишли аҳоли қатламлари учун етказиб бориш ва шу кабилар.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Микромолиявий хизматлар оммабоплигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисидаги"ги ПҚ-4400-сонли қарори, 23.07.2019 й.
2. Sen A.K., *Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation*. <https://www.livelib.ru/book/1006054312-poverty-and-famines-an-essay-on-entitlement-and-deprivation-amartya-sen>
3. Артемьева С.С., Митрохин В.В. *Оценка финансовой грамотности российской и зарубежной молодежи и рекомендации по ее повышению. / ИНТЕГРАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ. Т. 22. № 1. 2018. С. 46.*
4. Чаплинска А. "Оценка финансовых знаний молодежи в Латвии". *Банкаўскі веснік, ЛІСТАПАД 2019. С. 47.*
5. Lee N. // *Financial literacy and financial literacy education: What might be the components of an effective financial literacy curriculum? // Institute of Education University of London. 2010. P. 3.*
6. Кийосаки Р.Т. *Богатый папа, бедный папа. / Р.Т.Кийосаки. - «Попурри», 2011. С. 33.*
7. Drucker P.F. *Post – Capitalist Society. - Oxford Butterworth: Heinemann, 1993. P. 271.*
8. Vaxabov A.V., Tashmatov Sh.A., Xaydarov N.X., Vaxabov A.V. *Moliyaviy savodxonlik asoslari. O'quv qo'llanma. -T.: Baktria Press, 2013. - 288 b.*
9. Шадманов Э., Хасанханова Н. *Теоретические основы экономического мышления. Монография. - М.: «LAP LAMBERT Academic Publishing RU», 2020. С. 64.*
10. Обилов Миркомил Рашидович. *Аҳолининг молиявий саводхонлиги: мазмуни, аҳамияти ва асосий жиҳатлари. // "Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар" илмий-электрон журнали.*

11. Susan L. Rutledge. *Consumer Protection and Financial Literacy. Lessons from Nine County Studies: The World Bank, Europe and Central Asia Region, Finance and Private Sector Department* (June 2010). URL: <http://www.wds.worldbank.org>.
12. Atkinson A. and F. Messy. *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD. // International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions. 2012. № 15. OECD Publishing. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>*
13. Дусмухамедов Ойбек Суръатбекович. Аҳолининг молиявий саводхонлигини баҳолашнинг назарий асослари. // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy-elektron jurnali. 5-son, sentabr-oktabr, 2020-yil.
14. Алифанова Е.Н., Евлахова Ю.С. Анализ методических подходов к разработке индикаторов финансовой грамотности населения. // Финансы и кредит. 12 (540). 2013. С. 23.
15. Turayeva G., Berdiyev G., Eshpulatov D., Alimova D., Odilbekov A., Davletova D., ... & Burxanov A. (2022, December). OPPORTUNITIES TO USE FINANCIAL SERVICES – "1 C PROGRAM". In *Proceedings of the 6th International Conference on Future Networks & Distributed Systems* (pp. 556-561).
16. Khahharovna T.G. & Jumaboevich M.T. (2022). *Fintech Development in the Republic of Uzbekistan. // Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar on-layn ilmiy jurnali, 2(1), 71-83.*
17. Тураева Г. (2023). Don ishlab chiqarish barqarorligini ta'minlashning iste'mol savatidagi ahamiyati. // Экономика и образование, 24(2), 440-444.
18. Moliyaviy savodxonlik. Finlit/uz. <https://finlit.uz/uz/articles/credit/loan-payments-date/>
19. Atkinson A.B. (1983). *The economics of inequality*. Oxford: Clarendon Press.
20. Qaxxorovna T.G. (2023). *The Impact of Artificial Intelligence on the Economy. Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal, 2(2), 57-61.*
21. Gulizaxro T., Mavlyuda I., Shaxnoza A. & Hilola S. (2023, April). Buxgalteriya hisobi fanining rivojlanishida raqamlashtirishni takomillashtirish. In "Conference on Universal Science Research 2023" (Vol. 1, No. 4, pp. 102-104).

https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss4/a27

МОЛИЯВИЙ НАЗОРАТНИНГ НАТИЖАВИЙЛИГИ ТАХЛИЛИ

Саттаров Илхом Ачилович -

Тошкент давлат иқтисодий университетининг
хузуридаги "Ўзбекистон иқтисодий
ривожлантиришнинг илмий асослари ва
муаммолари" илмий-тадқиқот маркази

Аннотация. Мақолада молиявий назоратнинг натижавийлиги таҳлили бўйича тадқиқот олиб борилган. "Натижага йўналтирилган бюджетлаштириш" тизимининг иқтисодий моҳиятига тўхталиб, иқтисодчи олимларнинг фикрлари ўрганилиб, тадқиқот сўнгида яқини хулоса шакллантирилган.

Калит сўзлар: бюджет, маблағ, харажат, даромад, натижавийлик, молиялаштириш.

АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФИНАНСОВОГО КОНТРОЛЯ

Саттаров Илхом Ачилович -

Исследовательский центр «Научные основы и проблемы
развития экономики Узбекистана» при
Ташкентском государственном экономическом университете

Аннотация. В статье проведено исследование по анализу эффективности финансового контроля. Акцентируя внимание на экономической сущности системы «Бюджетирование, ориентированное на результат», были изучены мнения экономистов, и в конце исследования был сформирован окончательный вывод.

Ключевые слова: бюджет, финансирование, стоимость, доход, исполнение, финансирование.

ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF FINANCIAL CONTROL

Sattarov Ilkhom Achilovich -

"Scientific bases and problems of the development
of the economy of Uzbekistan" research center under
the Tashkent State University of Economics

Abstract. In the article, a study was conducted on the analysis of the effectiveness of financial control. Focusing on the economic essence of the "result-oriented budgeting" system, the opinions of economists were studied, and a final conclusion was formed at the end of the research.

Key words: budget, funding, cost, income, performance, financing.

Кириш. Жаҳонда иқтисодий вазиятнинг ўзгарувчанлигини ҳисобга олган ҳолда, ҳар қандай янги салбий омилнинг пайдо бўлиши, мас-

лан, инфляциянинг кутилганидан юқори тезлашиши, уни ушлаб туриш учун фоиз ставкаларининг кескин ошиши, геосиёсий кескинликнинг